

*Куравська Надія Володимирівна
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
канд. психол. наук, доц. кафедри
соціальної психології,
м. Івано-Франківськ*

*Попович Іванна Василівна
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
студентка У курсу спеціальності «Психологія»,
м. Івано-Франківськ*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ У СТУДЕНТІВ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ НАВЧАННЯ У ВНЗ

Період студентства – один з найбільш яскравих періодів у житті молодої людини. У неї розширюються сфери соціальної активності, з'являються нові інтереси, потреби, бажання, починає формуватися досвід самостійного дорослого життя тощо. Вступ до ВНЗ сигналізує про зміну соціальної ситуації розвитку юнаків, породжуючи багато нових проблем і труднощів, які вони тільки вчаться долати. Коли на цьому шляху трапляються суб'єктивно надмірні чи нездоланні труднощі, в дію вступають механізми психологічного захисту.

В сучасній психології сформувалось багато підходів до проблеми психологічного захисту, які дають досить широке уявлення і про захисні механізми, і про природу їх походження та ситуації виникнення тощо. Проте зародились ці ідеї в психоаналітичній теорії З.Фрейда.

З метою виявити представленість захисних механізмів у студентів різних курсів навчання ми провели емпіричне дослідження із застосуванням таких методів і методик: письмове опитування на основі авторської анкети; «Діагностика типологій психологічного захисту» (Р.Плутчик в адаптації Л.Вассермана та ін.); «Шкала тривожності» (Ч.Спілбергер); «Психологічна типологія особистості» (К.Юнг); «Потребнісно-мотиваційний профіль особистості» (Ю.Орлов); «Оцінка мікроклімату студентської групи» (В.Зав'ялова); «Діагностика реалізації потреби у саморозвитку». Вибірку

склали 50 студентів I-У курсів філософського факультету Прикарпатського національного університету ім.В.Стефаника, спеціальності «Психологія».

Результати дослідження дозволяють зробити наступні узагальнюючі висновки:

1. Протягом навчання студенти стикаються з певними труднощами (73,6% опитуваних), проте не часто (73%). Лише 15% вибірки зазначають, що зустрічаються з труднощами часто, а 11% - не зустрічаються взагалі. Найчастіше ці труднощі виникають: при підготовці до занять (62,3%), при здачі екзаменаційної сесії (56,6%), у стосунках з іншими студентами (13,2%), у стосунках з викладачами (11,3%), на самих заняттях (11,3%) та при проходженні практики (5,7%). При цьому, труднощі при підготовці до занять залишаються актуальними протягом всього навчання в університеті, але найбільш гостро ця проблема фігурує на I курсі (100% опитуваних). Труднощі, пов'язані із здачею екзаменаційної сесії, також супроводжують студентів протягом п'яти курсів, але для студентів IV курсу ця проблема є найбільш вираженою (80% опитуваних).

Найбільш типовими труднощами, які виникають на заняттях, для студентів є нерозуміння матеріалу (64,2%), виступ перед аудиторією (41,5%), швидкий темп читання лекцій (30,2%), несправедливе оцінювання (24,5%), упереджене ставлення викладачів (17%) тощо. При здачі екзаменаційної сесії – брак часу для відповідей на питання (54,7%), неможливість списати (35,8%), несправедливе оцінювання (15,1%) тощо.

2. За результатами методики Р.Плутчика студенти всіх курсів застосовують однотипні механізми для захисту своєї психіки, а саме заперечення і проєкцію. Винятком виступає тільки III курс, на якому додається ще інтелектуалізація (раціоналізація). Показник загальної напруженості захисних механізмів, що перевищує 50% і свідчить про реально існуючі, але не вирішені зовнішні і внутрішні конфлікти, найбільше проявлений на II курсі (40% студентів володіють таким показником), а найменше – на III (8,3%); у студентів I, IV і V курсів приблизно по 30% вибірки з таким показником.

Отже, незважаючи на різноманітність тих труднощів і проблем, з якими стикаються студенти різних курсів, для захисту своєї психіки вони застосовують одні і ті ж захисні механізми.

3. Результати дослідження свідчать про наявність у студентів потреби у саморозвитку (у 60,4% опитаних вона має високий рівень; у 39,6% - середній і 0% - низький). При цьому домінує швидше потреба особистісного розвитку, ніж професійного, оскільки за результатами методики Ю.Орлова 83% студентів володіють низькою потребою в досягненнях, а 92,5% - високою потребою в афіліації. При цьому 49,1% опитаних відзначають низький рівень сприятливості мікроклімату студентської групи, а 22,6% - вважають його нижчим за середній. Очевидно, що в стосунках «студент - студент» є приховані проблеми, про які опитувані не захотіли розповідати.

За результатами опитувальника Спілбергера у більшості студентів нашої вибірки спостерігається середній рівень особистісної (75,5%) та ситуативної (56,6%) тривожності. І лише 9,4% опитаних володіють високою особистісною, а 3,8% - високою ситуативною тривожністю. У решти студентів тривожність низька і дуже низька. Домінування середнього рівня тривожності підтверджує наявність проблем і труднощів у більшості студентів, які, очевидно, й актуалізують у них захисні механізми психіки.

Аналізуючи наукову літературу з питань механізмів психологічного захисту, можна зробити висновок, що кожна людина більшою чи меншою мірою вдається до їх використання. Ми припускали, що різні типи особистостей власне і різняться цим, при чому більш схильними до задіяння захисних механізмів є інтроверти, адже, як відомо, вони більш вразливі, тривожні та ригідні. Однак перевірити це припущення нам не вдалось, оскільки серед нашої вибірки переважає амбіверсія (73,6% опитаних).

Таким чином, застосування механізмів психологічного захисту є типовим для всіх студентів, незалежно від курсу навчання. Вони, з одного боку, допомагають їм адаптуватися до нових умов, що існують у вищій школі, а з іншого – дещо гальмують, на нашу думку, процес особистісного розвитку. Адже найбільш виражені у нашій вибірці захисні механізми заперечення та

проекція вважаються багатьма науковцями деструктивними, оскільки перешкоджають людині реально подивитися на свої недоліки.